

Oksana Storozhenko

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

FINANCIAL SUPPORT FOR AGRICULTURAL HOLDINGS IN UKRAINE

Summary

Financial support for agricultural holdings in Ukraine is a crucial factor in ensuring the stability and development of the agricultural sector. The study analyzes the current state of financial assistance, including government subsidies, bank loans, and international grants. A key issue is the limited access of small and medium-sized farms to credit due to high interest rates and strict collateral requirements. The research highlights the inefficiency of existing financial mechanisms and the need for their optimization. The findings indicate that increasing state support and improving financial literacy among farmers can enhance the sector's productivity. Additionally, attracting foreign investments and expanding insurance programs can mitigate financial risks. The study also emphasizes the importance of digital financial services for simplifying loan procedures. As a result, a comprehensive approach to financial support will contribute to sustainable agricultural development. The research suggests policy recommendations for improving access to financial resources. Overall, strengthening financial support mechanisms is essential for the growth of agricultural holdings in Ukraine.

Вступ

Фінансова забезпеченість підприємства як значного структурного елемента економічної системи будь-якої країни є основою для сталого зростання та фінансової стабільності економіки України у сучасних ринкових умовах.

Фінансову забезпеченість підприємства розглядають як основу його міцного становища на ринку, серед конкурентів, тому її аналіз та оцінка можуть бути визнані однією з найбільш значущих економічних проблем. Також цей аналіз дає можливість для зовнішніх та внутрішніх користувачів інформації визначати фінансові можливості досліджуваного підприємства.

Сільське господарство в Україні нині один із найважливіших і значущих напрямів економіки. Неоднозначність терміна фінансової забезпеченості не дозволяє економістам підійти до трактування поняття з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва з єдиних позицій, при цьому також недостатньо розроблені й теоретичні аспекти кількісної оцінки фінансової стійкості підприємств сільського господарства, зокрема аграрних холдингів.

Зазначені проблеми щодо відсутності єдиного підходу до визначення терміну, вибору оціночних показників, визначення їх допустимих значень,

системи обліково-аналітичного забезпечення оцінки фінансової забезпеченості та стійкості, що враховує специфіку сільськогосподарського виробництва, визначили науково-теоретичну та практичну актуальність теми магістерського дослідження.

Всі ці проблеми зумовлюють необхідність подальшого розвитку теорії та методики щодо забезпечення оцінки фінансової забезпеченості суб'єктів господарювання з урахуванням видів їх діяльності.

Мета написання розділу полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, розробці методичних та практичних рекомендацій щодо аналізу фінансової стійкості і забезпеченості агрохолдингів.

Розділ 1. Економічний зміст фінансового забезпечення і фінансової стійкості як об'єкта аналізу на сільськогосподарських підприємствах

У ринковій економіці країни стабільний розвиток підприємства багато в чому характеризується його фінансовою стійкістю. Стійкість дозволяє виробникам розвиватися за умов зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, дозволяє маневрувати грошима, а також сприяє процесу безперебійного виробництва та реалізації продукції та послуг.

У економіці держави особливе значення має агропромисловий комплекс. Сільське господарство значною мірою визначає життєвий рівень населення країни, оскільки належить до базових народногосподарських комплексів і є основним джерелом підтримки продовольчої безпеки держави.

Щоб скласти достатню конкуренцію іншим аналогічним підприємствам у сільськогосподарській галузі та успішно адаптуватися у навколишньому середовищі до змін різного характеру, сільгосптоваровиробникам у сучасних умовах господарювання необхідно забезпечувати на ринку свій сталий розвиток. У різні періоди часу підприємства можуть діяти то прибутково, то збитково. При цьому отримання прибутку, як позитивного фінансового результату, завжди буде кінцевою метою будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності [1].

Економісти відносять фінансову стійкість до однієї з найважливіших характеристик стану будь-якого підприємства, а також його поведінки щодо зовнішніх та внутрішніх впливів та змін. Підприємство матиме перевагу перед іншими господарюючими суб'єктами тієї ж галузі, наприклад, у залученні інвестицій, при отриманні кредитів та позик, а також при виборі

постачальників або при підборі кваліфікованих кадрів, якщо воно матиме вищу фінансову стійкість.

Сучасні ринкові відносини передбачають детальне дослідження фінансової стійкості його користувачами. Для внутрішніх користувачів організація аналізу фінансової стійкості суб'єкта господарювання необхідна для контролю та своєчасного прийняття вірних фінансових рішень щодо фінансового забезпечення. Для зовнішніх користувачів, наприклад, інвесторів, постачальників чи кредиторів аналіз фінансової стійкості необхідний для визначення прибутковості підприємства, його платоспроможності [2].

Для економіки та суспільства значення фінансової стійкості суб'єкта господарювання складається з її значення для окремого взятого елемента з цих систем:

- для держави інтерес становлять виплати податків та зборів до бюджетів різних рівнів своєчасно та в повному обсязі;
- для позабюджетних фондів важливими є своєчасні відрахування у повному необхідному обсязі до цих фондів;
- для обслуговуючих комерційних банків важливе повне і своєчасне виконання суб'єктом господарювання зобов'язань за кредитами і позиками. Тобто, невиконання умов, неплатежі за отриманими позиками, невиконання умов кредитного договору можуть призвести до збоїв у функціонуванні банку, його банкрутство через неплатоспроможність низки клієнтів може спричинити ланцюгову реакцію неплатежів та банкрутств;
- для працівників підприємства та інших зацікавлених осіб значуща своєчасно виплачена заробітна плата, і навіть забезпечення додаткових робочих місць. Збільшення доходів підприємства веде до збільшення фондів споживання, що, у свою чергу, покращує матеріальний добробут працівників підприємства;
- для власників підприємства найбільшу цінність становлять дохідність та розмір прибутку;
- для постачальників і підрядників інтерес полягає у своєчасному та повному виконанні зобов'язань щодо наданої продукції або виконаних робіт;
- для інвесторів – індикатор вигідності та ступеня ризику вкладень у підприємство [3].

З вищезгаданої інформації можна дійти до висновку, що забезпечення сталого розвитку й у окремо взятого господарюючого суб'єкта, й у різних галузях економіки країни важливу роль грає забезпечення та аналіз фінансової стійкості окремо взятого підприємства.

У науковій економічній літературі визначення «фінансова стійкість» трактується багатозначно.

Визначення «стійкість» можна дати таке визначення: здатність певної системи на збереження свого поточного стану та якості в динамічному середовищі. Фінансова стійкість підприємства виступає одним з основних показників, що характеризує його поточний фінансовий стан, забезпечує його стабільне та успішне функціонування, а також вказує на рівень фінансової незалежності й стійкості до несприятливих факторів середовища [4].

Відповідно, фінансове забезпечення можна визначити як сукупність джерел, форм, методів та інструментів формування й ефективного використання фінансових ресурсів для реалізації заходів, спрямованих на досягнення цілей підприємства [5].

Як зазначає Павленко О., фінансова стійкість – це стан підприємства, за якого воно здатне нормально функціонувати й виконувати всі свої обов'язки перед іншими учасниками ринку. Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління усіма фінансовими ресурсами й визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і

позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування [6].

Забезпечення стійкості підприємства та потенційна ефективність бізнесу більшою мірою залежать від якості управління поточними активами на підприємстві, від того, яка кількість оборотних коштів задіяна, а також – які саме, яка величина запасів та активів у грошовій формі тощо.

Варто зазначити, що якщо підприємство зменшить свої запаси та ліквідні кошти, воно при цьому може залучити більше капіталу в оборот, отже, отримати більше прибутку. При цьому зростає ризик неплатоспроможності організації та зупинення виробництва через недостатність запасів. Здатність тримати на рахунках підприємства мінімально необхідну суму ліквідних коштів, необхідну для забезпечення оперативної діяльності, є мистецтвом управління поточними активами.

Склад та структура фінансових ресурсів, правильний вибір стратегії та тактика управління ними є значними фактором фінансової стійкості підприємства. Підприємство впевненіше тримає свої позиції на ринку, коли в організації більше власних фінансових ресурсів, а саме – прибутку. Важлива насамперед не загальна маса прибутку суб'єкта, а структура його розподілу, а, конкретніше, та частка, яку спрямовують на розвиток виробництва [7].

На фінансову стійкість організації впливають ті кошти, які підприємство додатково мобілізує на ринку позикових капіталів. Фінансові можливості підприємства зростають у міру того, як воно залучає дедалі більше коштів. Але одночасно зростає і фінансовий ризик, оскільки необхідно оцінити, чи здатне підприємство розплачуватися зі своїми кредиторами і чи буде це своєчасно. Тому тут значну роль покликані відігравати резерви як одна з форм фінансового забезпечення платоспроможності господарюючого суб'єкта.

Отже, проаналізувавши сутність фінансової стійкості можна констатувати, що повністю фінансово стійке підприємство здійснюватиме розрахунки у встановлені терміни:

- з державою з перерахування податків та неподаткових платежів;
- з акціонерами із виплати дивідендів;
- із працівниками підприємства з виплати заробітної плати;
- з банками щодо повернення позик та кредитів, а також відсотків за ними.

Фінансова стійкість є основою прийняття рішень щодо розвитку та вдосконалення функціонування підприємства, тобто основним показником його успішної економічної діяльності.

Можна вважати фінансову стійкість сільськогосподарського підприємства такою системою формування, розподілу та використання фінансових ресурсів товаровиробника, за якої він залишається платоспроможним, може залучати власні, а також позикові кошти для забезпечення розширеного відтворення продукції сільського господарства з урахуванням галузевого ризику – природно-кліматичної залежності.

У сучасних умовах важливою проблемою підвищення фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства є забезпечення раціональної структури різних джерел формування його фінансових ресурсів, оптимального управління джерелами їх формування.

Фінансові ресурси становлять матеріальну основу фінансів підприємства, утворюють фінансовий потенціал господарюючого суб'єкта та створюють сприятливі умови для його розвитку – виробничого та науково-технічного. Вони є об'єктом обліку, аналізу, розподілу, планування та конкретного витрачання на основі фінансового бюджету організації.

В економічній літературі та на практиці широко використовується дефініція «фінансові ресурси», під якою розглядають різні значення. Вивчення підходів до визначення сутності фінансових ресурсів суб'єкта господарювання є дуже важливим, оскільки в умовах ринкової економіки успішність діяльності будь-якого підприємства залежить більшою мірою від обґрунтованої стратегії управління його капіталом і фінансовими ресурсами.

За визначенням Рамського А.Ю., фінансові ресурси – це сума всіх грошових коштів, якими володіє підприємство на певну дату, сформованих

за рахунок зовнішніх та внутрішніх джерел і є основним виробничим фактором разом з іншими виробничими ресурсами – матеріальними, трудовими тощо [8]. Тобто, фінансові ресурси тут розглядаються як грошові кошти.

З іншого боку, фінансові ресурси можуть розглядатися як джерело. Герман М. зазначає, що фінансові ресурси – це частина фондів підприємств, що утворюються в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, валового внутрішнього продукту та національного доходу, акумулюються за рахунок власних, залучених і залучених коштів, і знаходяться в розпорядженні суб'єктів комерційної діяльності та необхідні на виконання своїх фінансових зобов'язань, видатки на забезпечення розширення відтворювального процесу та видатки на отримання прибутку від провадження виробничо-господарської діяльності [9].

Якщо ж розглядати фінансові ресурси виключно на рівні підприємства, то, як зазначає Гриценко Л.Л., фінансові ресурси корпоративного підприємства – це усі надходження суб'єкта господарювання, що перебувають у децентралізованих фондах грошових коштів, а також в нефондовій формі, та використовуються на покриття його потреб й фінансових зобов'язань з метою забезпечення розширеного відтворення.

Таким чином, розглядаючи фінансові ресурси як грошові кошти, то вони – це все майно, що сформоване за рахунок зовнішній і внутрішніх джерел. У випадку розгляду фінансових ресурсів як джерела такого майно, то вони розглядаються як фонди, що використовуються підприємством для виконання зобов'язань та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Отже, зважаючи на розглянуті визначенні, сформуємо власне тлумачення: фінансові ресурси – це сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, які знаходяться у розпорядженні підприємства і використовуються для фінансування його поточної діяльності, інвестиційних проектів, покриття витрат і виконання фінансових зобов'язань, до яких належать власні кошти (прибуток, амортизаційні відрахування), залучений (облігації, інвестиції) та позиковий капітал (банківські кредити, позики).

Фінансові ресурси характеризуються як своєї багатоаспектною економічною сутністю, так і різноманіттям їх видів. Тому з метою ефективного управління формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємства в таблиці 1 здійснено їх класифікацію.

Таблиця 1

Класифікація фінансових ресурсів підприємства

Ознака класифікації	Види фінансових ресурсів
За характером використання	Ресурси вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес
	ресурси, які знаходяться в обігу, обслуговуючи окремий виробничий цикл
За терміном залучення	необмежені, тобто, власні фінансові ресурси
	термінові: термін залучення яких більше одного року
	термін залучення до одного року
За джерелами покриття активів	власний капітал
	поточні зобов'язання
	забезпечення майбутніх витрат і платежів
	довгострокові зобов'язання
За видами сформованих активів	необоротні активи
	оборотні активи
	витрати майбутніх періодів
За правом власності	власні кошти підприємства
	залучені засоби
	позикові фінансові ресурси
За ознакою платності	Безоплатні
	Платні
За джерелами формування	зовнішні
	Внутрішні
За призначенням	для виконання фінансових зобов'язань
	для забезпечення розширеного відтворення
	для забезпечення господарських та інших
За організаційно-правовою формою	Акціонерні
	Пайові
	Індивідуальні
За видами господарської діяльності	Фінансові
	Операційні
	Інвестиційні
За матеріально-речовою структурою	матеріалізовані
	оборотні кошти
За характером участі в господарському процесі	Активні
	Пасивні
За ступенем ліквідності активів	найбільш ліквідні
	швидкоореалізовувані
	повільно реалізовані
	Неліквідні
За терміном погашення зобов'язань	термінові зобов'язання
	короткострокові пасиви
	довгострокові пасиви
	постійні пасиви

Джерело: побудовано на основі [10]

Ряд джерел утворення фінансових ресурсів підприємства можна поділити на три групи: власні, позикові та залучені кошти, подані у таблиці

2. Вони використовуються для фінансування трьох видів діяльності: поточної, інвестиційної та фінансової.

Таблиця 2

Джерела фінансових ресурсів підприємства

Власні	Залучені	Позикові
Статутний капітал	Банківські кредити	Благодійні внески
Амортизаційні відрахування	Кредиторська заборгованість	Гранти
Резерви, накопичені підприємством	Бюджетні асигнування	Цільове фінансування
Валовий дохід та прибуток від різних видів господарської діяльності	Лізинг	Страхові відшкодування
Ресурси від реалізації майна	Податковий кредит	Кошти від емісії акцій
Інші внески юридичних і фізичних осіб	Облігаційні позики	Кошти від материнської компанії або холдингу

Джерело: побудовано на основі [11]

Для підприємства виникає завдання вибору найбільш відповідного джерела, якщо це підприємство розглядає можливості щодо залучення зовнішнього фінансування. Вибір насамперед залежить від фінансової стійкості суб'єкта господарювання, його довгострокових цілей розвитку. Для того, щоб зробити правильний вибір, необхідно підібрати найбільш оптимальну форму залучення з урахуванням специфіки діяльності підприємства та цільової спрямованості коштів, що залучаються.

Фінансування із позикових джерел передбачає дотримання низки умов, які б забезпечували їй фінансову надійність. Частка власного та позикового капіталу залежить від галузевих особливостей організації. Там, де оборотність капіталу низька та сума необоротних активів значна, частка зобов'язань не повинна бути високою. А в тих галузях, де оборотність капіталу досить висока і сума необоротних активів невелика, вона може бути вищою.

Розділ 2. Фінансові ресурси як основа фінансової стійкості агрохолдингів

Визначення доцільності залучення того чи іншого фінансового джерела проводиться з урахуванням аналізу фінансової стійкості підприємства. Особливо це є актуальним у процесі залучення позикових коштів.

Варто зазначити, що індивідуальний спосіб залучення інвестицій на підприємство відповідає кожному етапу розвитку бізнесу. За рахунок власних ресурсів розвиток підприємства протікає спочатку, потім починають використовуватися позикові кошти, а це, насамперед, банківські кредити чи позики. Після того, як можливості даних джерел на одержання коштів вже вичерпані, підприємства починають залучати необхідний для подальшого

розвитку бізнесу капітал за рахунок випуску акцій, облігацій та інших цінних паперів.

Галузева специфіка підприємства впливає склад і структуру його виробничих фондів, на особливості кругообігу оборотних активів, тривалість виробничого циклу. Через такі фактори особливості діяльності підприємства впливають на фінансові ресурси, джерела фінансування підприємства, співвідношення між ними, на розмір фінансових резервів, що формуються, тощо [12].

Наприклад, у сільському господарстві сезонність попиту на вироблену продукцію, особливості виробничого циклу, і навіть природно-кліматичні умови диктують необхідність моніторингу структури фінансових ресурсів підприємства, оскільки це безпосередньо впливає на його фінансову стійкість.

Бажані фінансові результати комерційним підприємством можуть бути досягнуті за рахунок співвідношення отриманих доходів із витратами, а також оцінки його фінансової стійкості.

Аналіз та оцінка фінансової стійкості агрохолдингу може допомогти відповісти на такі питання:

- чи правильно підприємство керує своїми фінансовими ресурсами у аналізованому періоді;
- наскільки ефективно воно використовує своє майно;
- чи раціонально власний капітал використовується;
- чи якісні взаємини в підприємства з дебіторами, кредиторами, бюджетом, акціонерами та кредитними установами.

На фінансову стійкість сільськогосподарських підприємств істотно впливають специфічні особливості аграрної галузі:

- виробництво продукції є сезонним;
- спостерігається тимчасовий лаг між вкладенням коштів та отриманням результатів виробництва;
- виробництво є ризикованим;
- технологічна оснащеність галузі є досить низькою;
- частина сільськогосподарського виробництва підприємством може не реалізовуватися, а залишатися в господарстві як молодняк, корми, насіння або органічні добрива, що називається самовідтворенням;
- сільськогосподарська продукція є швидкопсувною і т. д. [13].

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання є комплексом взаємозалежних процесів, які залежить від різноманітних чинників. При цьому фінансова стійкість є комплексною характеристикою фінансової складової діяльності підприємства, що залежить від безлічі найрізноманітніших чинників. Різноманітність цих чинників потребує їх систематизації, оскільки це має значення для визначення проблем низької стійкості та шляхів її підвищення.

Оскільки чинники тісно взаємопов'язані, всі вони нерідко різноспрямовано впливають на результати фінансово-господарської діяльності суб'єкта, тобто одні впливають позитивно, інші – негативно. У цьому позитивний вплив одних чинників може знизити негативний вплив інших.

За місцем виникнення фактори, що впливають на фінансову стійкість сільськогосподарських виробників, можна розділити на внутрішні та зовнішні. Безпосередньо залежить від роботи самого підприємства внутрішні чинники.

У роботі суб'єкта господарювання всебічний аналіз внутрішніх чинників може допомогти у визначенні тих напрямів, розвиток яких призведе до максимального господарського ефекту в довгостроковій перспективі. Господарською діяльністю підприємства якраз і породжується вплив на його фінансову стійкість таких факторів, ось чому взаємозв'язок фінансової стійкості підприємств та внутрішніх факторів має підлягати максимально пильному дослідженню у процесі розгляду цієї проблеми [14].

Практично не підвладна волі підприємства зміна зовнішніх факторів, наприклад, важливий фактор, що впливає на фінансову стійкість підприємств сільськогосподарського виробництва, – це фактор природно-кліматичних умов. Із зовнішніх факторів він є найбільш суттєвим та непередбачуваним. Залежність сільгосппідприємств від природних явищ викликає в них необхідність створення натуральних та грошових страхових та резервних фондів на випадок посухи чи неврожаю, повені чи інших стихійних лих. В силу особливостей живих організмів та рослин усі види робіт та терміни їх виконання носять обов'язковий характер, тому що будь-яке зволікання в процесі виробництва може викликати великі втрати та збитки.

Слід зазначити роль системи оподаткування сільському господарстві, оскільки ця галузь має певні пільги, але по-своєму тяжкість оподаткування сільського господарства дуже висока [15].

Варто зазначити, що для сільгосппідприємств важливішими є внутрішні чинники, оскільки на них можна впливати, а також за їх допомогою долати негативний вплив зовнішніх факторів та досягати підвищення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Так, фінансові результати діяльності сільськогосподарських виробників у високій мірі залежать від урожайності вирощуваних ними культур. На фінансову стійкість агропідприємств впливають природно-кліматичні умови, що є зовнішнім фактором, а також застосовувані у виробництві технології, якість посівного насіння та ін., а це є внутрішніми факторами. Виробники не здатні впливати на природні умови для підвищення врожайності, при цьому підвищувати результат виробництва вони можуть за рахунок маневрування внутрішніми факторами: покращувати якості посівного насіння, підвищувати виробничу ефективність за допомогою застосування сучасних енергозберігаючих технологій вирощування культур тощо.

Залежно від виробничого напрямку сільськогосподарського підприємства та його спеціалізації різниться структура його оборотних засобів:

- у виробників зернового напрямку у складі оборотних коштів значну питому вагу займають витрати на незавершене виробництво та мінеральні добрива, насіння та товарна продукція;
- у підприємств за напрямом тваринництва найбільша питома вага припадає на молодняк тварин і тварин на відгодівлі, а також корми та витрати на утримання тварин;

– на агропромислових підприємствах та в об’єднаннях значну питому вагу займають виробничі запаси та незавершене промислове виробництво, напівфабрикати власного виробництва та готова продукція.

На рисунку 1 представлені внутрішні чинники, які систематизовані за формами їх участі у формуванні фінансової стійкості агрохолдингів: Структура активів – це необоротні та оборотні активи, а також структура пасивів, що включає власний капітал, довгострокові та короткострокові пасиви, які відносяться до факторів, що формують фінансову стійкість сільсько-господарських виробників.

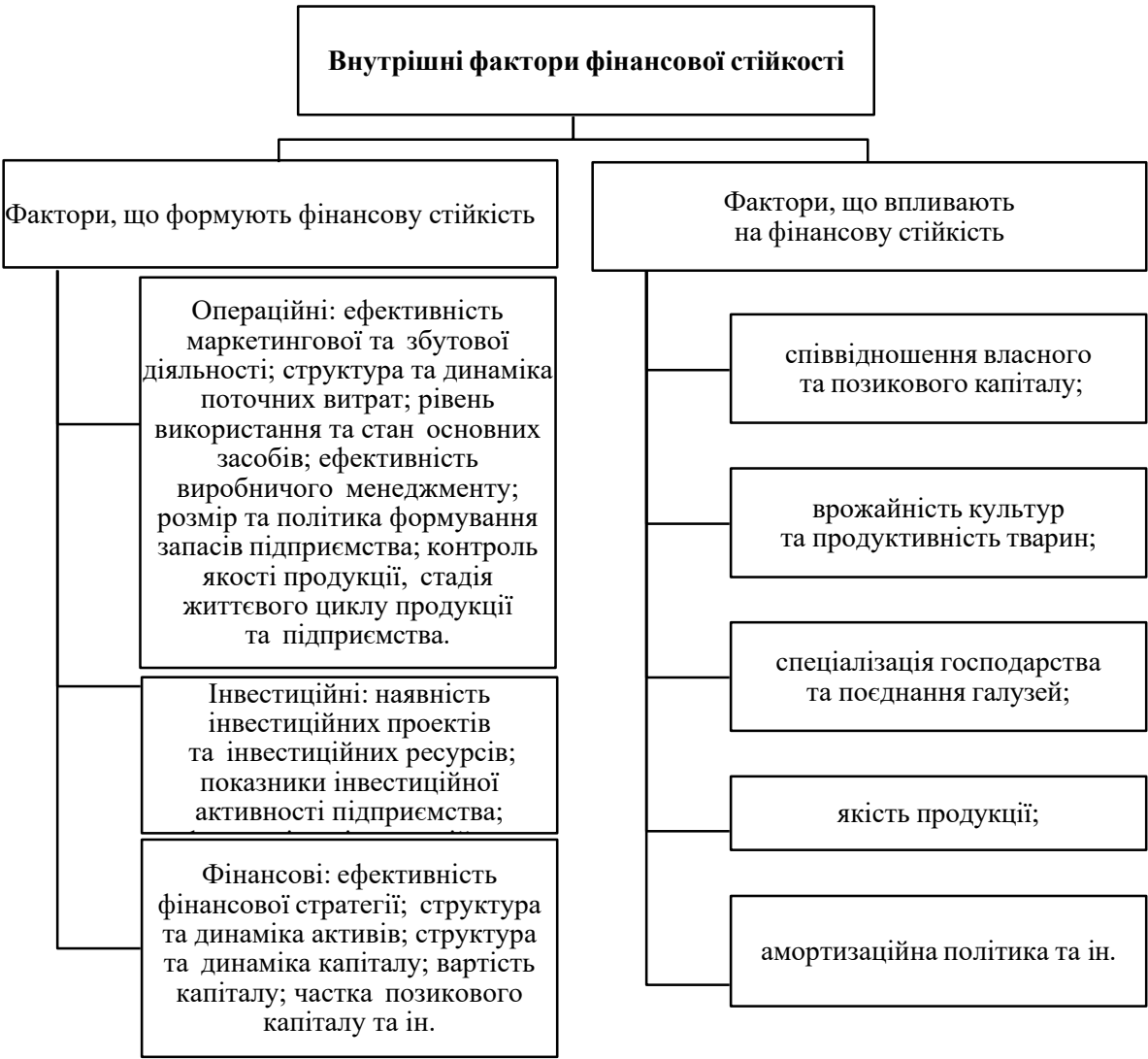

Рис. 1. Внутрішні фактори, що формують та впливають на фінансову стійкість

Джерело: побудовано на основі [15]

Протягом року періодичні зміни у структурі оборотних коштів суб’єктів господарювання може викликати сезонність сільськогосподарського

виробництва. Так, виробничі запаси підприємства мають значну питому вагу взимку у складі оборотних засобів, вони включають насіння і корми, мінеральні добрива і запасні частини. У міру проведення польових робіт, тобто у весняно-літній період, у рослинництві та тваринництві може відбуватися значне зниження виробничих запасів, а також відповідне зростання на підприємствах незавершеного виробництва. Восени, по мірі отримання продукції, незавершене виробництво різко знижується, збільшується продукція для реалізації, а також виробничі запаси [16].

Особливості кругообігу коштів у аграрних підприємствах визначаються за рахунок великого розриву між періодом виробництва та робочим періодом, а також за рахунок яскраво вираженої сезонності та значної тривалості виробничого циклу. Особливостями є порівняльна уповільненість кругообігу

коштів підприємства, поступове наростання витрат у процесі цього кругообігу, вивільнення коштів з кругообігу відразу, одночасно в періоди виходу та реалізації продукції та нерівномірність, розрив у термінах витрат та виходу продукції. Тому від якості управління поточними активами підприємства та від того, скільки оборотних коштів задіяно і яких саме, яка величина запасів та активів у грошовій формі і залежить фінансова стійкість підприємства сільськогосподарської галузі.

Генерувати потоки господарських операцій підприємства, що призведуть до підвищення його фінансової стійкості, дозволяє знання певних меж зміни джерел коштів на покриття вкладень капіталу в основні фонди чи виробничі запаси. Фактором, що впливає на фінансову стійкість суб'єкта господарювання, є співвідношення власного та позикового капіталу, тобто його незалежність від зовнішніх джерел фінансування [17].

Внутрішні відносять до контрольованих факторів, а зовнішні неконтрольовані. Суб'єктивно, через появу помірно контрольованих факторів, необхідно виділити групу змішаних факторів, які включають ознаки зовнішніх і внутрішніх. До них належать врожайність сільськогосподарських посівних культур; ціни на вироблену продукцію тощо.

Наприклад, величина врожайності визначається в першу чергу природно-кліматичними умовами, а це зовнішній фактор, і технологією виробництва, що використовується, а також якістю насіння (це внутрішні чинники). Ціна продукції формується під впливом державних рішень, кон'юнктури ринку (зовнішні чинники), і навіть якості продукції, маркетингових прийомів (внутрішні чинники). За помірно контрольованими факторами є можливість часткового контролю даних факторів.

З вищевикладеного випливає, що фінансова стійкість виробників аграрного сектора формується під впливом зовнішніх і внутрішніх, а також загальних факторів. Ступінь їх безпосереднього впливу на фінансову стійкість може залежати від співвідношення самих факторів, від стадії життєвого циклу, в якому в аналізований час знаходиться підприємство, та від правильно обраної стратегії та тактики управління фінансовою стійкістю з боку агрохолдингу.

Розділ 3. Рекомендації щодо покращення фінансової забезпеченості сільськогосподарських підприємств України

В останні роки пріоритетом стратегічного управління економікою аграрного сектору країни є створення сприятливих умов забезпечення фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу для стабільного залучення інвестицій в аграрний бізнес.

Досягти ідеального результату фінансово-господарської діяльності важко, та й не завжди необхідно, але треба по можливості намагатися утриматись у межах безпечної зони. У зв'язку з цим фінансовий менеджер зазвичай ставить собі завдання знайти найбільш прийнятне поєднання результатів господарської та фінансової діяльності в межах допустимого ризику.

Найзагальнішою, але при цьому значною картиною фінансового стану виступає структура його бухгалтерського балансу. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання – це саме ті групи, співвідношення яких багато в чому визначає забезпечення стійкості фінансового стану.

Розглянемо структуру капіталу сільськогосподарських товаровиробників України за 2023 рр. на рисунку 2.

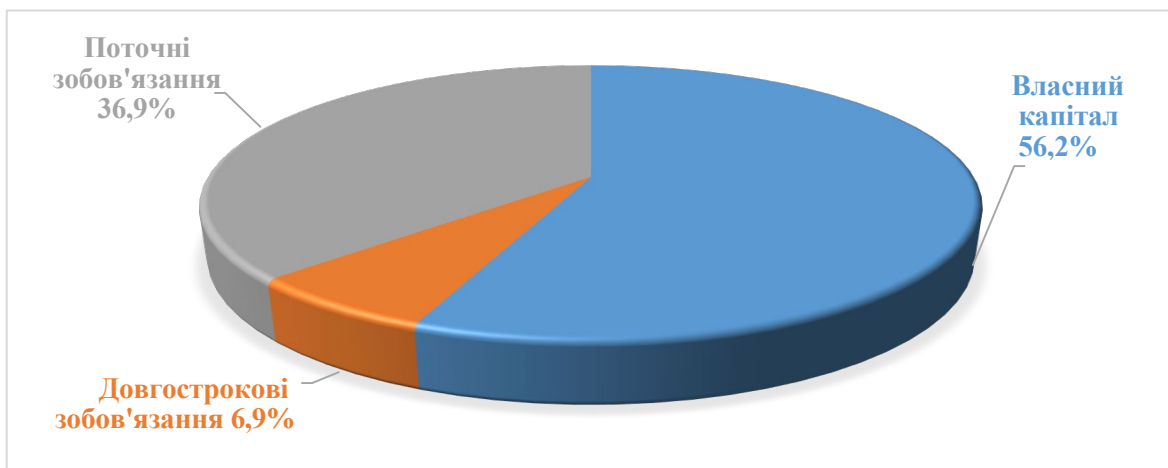

Рис. 2. Структура капіталу аграрних підприємств України в 2023 рр

Як видно, власний капітал сільського господарства на кінець 2023 року дорівнює 810,27 млрд. грн., або 56% від усього капіталу.

Мінімально допустима частка власного капіталу залежить від структури активів організацій, співвідношення необоротних та оборотних активів. Чим вище частка необоротних активів, тим більше необхідно для роботи машин, обладнання, приміщень (тобто чим фондоємніше виробництво), тим більше має бути частка власного капіталу. Враховуючи типову для галузі структуру активів, нормальною є частка власного капіталу не менше ніж 50% (бажано – 60%). Для сільськогосподарських організацій України така частка є досить оптимальною, зокрема тому, що коефіцієнт забезпеченості власними коштами відповідає нормі (тобто вище 0,1) (в 2023 році його величина становила 0,35). Цей коефіцієнт – найсуворіший з наявних нормативний

орієнтир для обсягу власного капіталу. Мінімальна частка власного капіталу, що рекомендується, взята виходячи з того,

щоб власний капітал організацій хоча б на 90% покривав балансову вартість всіх необоротних активів. За такої частки власного капіталу фінансова незалежність аграріїв залишиться задовільною, але деякі фінансові коефіцієнти, зокрема коефіцієнт забезпеченості власними коштами, будуть нижчими за встановлені нормативи. Крім оптимальної та мінімальної частки власного капіталу, існує межа, понад яку частка власного капіталу вважається зайвою, яка стримує розвиток агрофірм. В цілому ця гранична частка становить 70% (для підприємств фондомістких галузей межа може бути вищою). Перевищення цієї межі говорить не лише про високу фінансову незалежність, а й про невикористану можливість залучити позикові кошти для підвищення віддачі на вкладений власниками капітал.

Головним джерелом приросту власного капіталу сільськогосподарських підприємств є чистий прибуток. Крім того, існують такі «разові» варіанти збільшення власного капіталу (чистих активів) сільгоспорганізацій:

а) переоцінка основних засобів у бік збільшення їх балансової (залишкової) вартості. Комерційна організація може не частіше одного разу на рік (на кінець звітного року) переоцінювати групи однорідних об'єктів основних засобів за поточною (справедливою) вартістю. При ухваленні рішення про переоцінку за такими основними засобами слід враховувати, що надалі вони переоцінюються регулярно. Однак варто звернути увагу, що збільшення залишкової вартості основних засобів веде до збільшення податку на прибуток, але у вигляді відстрочених податкових зобов'язань;

б) збільшення статутного капіталу;

в) внесок засновників у майно товариства (без зміни статутного капіталу). Цей варіант передбачає повернення вкладених коштів, на відміну від кредиту чи позики. Відповідно до Національних положень бухгалтерського обліку, дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена [18]. Тобто, якщо зростання капіталу пов'язане із внесками учасників, то дохід не визнається, і, відповідно, не збільшується зобов'язання з податку на прибуток. При цьому як внесок краще використовувати грошові кошти, а не майно, щоб у сторони, що передає (якщо це організація, а не фізична особа), не виникла база з ПДВ з безоплатної передачі майна.

Важливим показником забезпеченості стійкого функціонування сільгоспорганізацій є їх платоспроможність. Як зазначалося раніше, для оцінки платоспроможності організації застосовують коефіцієнти ліквідності.

По-перше, розглянемо коефіцієнт поточної ліквідності для аграрного сектору України. На кінець 2023 року значення коефіцієнта поточної ліквідності становить 1,8, при тому що нормальним вважається значення не менше ніж 2. Недостатня поточна ліквідність підвищує ризик втрати платоспроможності аграрних компаній і є негативним сигналом для кредиторів.

Існують два способи підвищити поточну ліквідність аграрних підприємств:

а) зменшити частку короткострокових зобов'язань у пасивах агрофірм. Це передбачає переведення частини короткострокової заборгованості в довгострокову (тобто залучення довгострокових кредитів та позик замість короткострокових);

б) підвищити суму оборотних активів з допомогою зниження величини необоротних активів або реалізації частини оборотних активів. Наприклад, за рахунок продажу непотрібних, непрофільних основних засобів або запасів, що не використовуються.

Крім того, підвищити ліквідність (платоспроможність) аграріїв можна через прискорення оборотності активів. Оборотність активів багато в чому залежить від виробничого циклу. Скорочення циклу дозволяє менш ліквідним активам (запасам) швидше перетворюватися на високоліквідні активи (дебіторську заборгованість, кошти). Це підвищує здатність сільгосппідприємств розраховуватись за своїми зобов'язаннями. Підвищити оборотність дозволяє не лише прискорення самого виробничого процесу, а й посилення платіжної дисципліни покупців, зниження періоду стягнення дебіторської заборгованості. За розрахунком, здійсненим за даними Держстату, за 2023 рік оборотність дебіторської заборгованості аграріїв склала 225,9 днів (це середня розрахункова) кількість днів, яка проходить з моменту виникнення заборгованості покупців до моменту її погашення) [19].

В цілому, оскільки галузь сільського господарства має власну специфіку, її підприємства зіштовхуються з низкою проблем при забезпеченні необхідної стійкості. В Україні аграрний сектор має доволі високі показники забезпечення фінансової стійкості навіть незважаючи на військові події, які призвели до суттєвих втрат активів, перебоїв у ланцюгах постачання та втрату частини клієнтів. Тобто, пропонуються заходи із моніторингу та контролю дебіторської заборгованості (для підвищення ліквідності) та реструктуризація короткострокової заборгованості в довгострокову (для підвищення фінансової стійкості).

Висновки

У процесі аналізу та узагальнення матеріалу з питань сутності фінансової стійкості та її забезпечення на агропромисловому холдингу встановлено умови, відповідно до яких досягається даний вид стійкості: стабільне перевищення доходів над витратами; рівновага активів та капіталу при зміні середовища; наявність нерозподіленого прибутку; зростання власного та довгострокового капіталу при зниженні рівня поточних зобов'язань; збалансованість дебіторської та кредиторської заборгованості.

Таким чином, забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства розглядається як безперервний процес трансформації капіталу, у зв'язку з чим слід зазначити, що дана категорія має досліджуватися у динаміці основних процесів та сфер діяльності, що відбуваються на підприємстві, оскільки стійкість забезпечує їх реалізацію. Під фінансовою стійкістю підприємства слід розуміти характеристику фінансового стану підприємства,

яка впливає на всі сфери його діяльності, забезпечуючи реалізацію стратегій розвитку, досягається на основі ефективного управління капіталом та рухом коштів та дозволяє стабільно розвиватися у існуючих ринкових умовах у довгостроковій перспективі. Таким чином, усі види стійкості та безпосередньо фінансова стійкість підприємства у контексті забезпечення ефективності діяльності у стратегічному масштабі мають стати об'єктами постійного моніторингу з боку управлінського персоналу підприємства.

Управління фінансової стійкості представляє забезпечення планового порядку зростання вартості капіталу для системи платоспроможності, що впливає на можливість відновити фінансову рівновагу. На об'єкті дослідження рекомендовано провести такі заходи:

- необхідно збільшувати частку власного оборотного капіталу у вартості майна та сприяти, щоб темпи зростання власного оборотного капіталу були вищими за темпи зростання позикового капіталу;
- вжити заходів щодо зниження кредиторської заборгованості, насамперед це стосується авансів, отриманих від покупців, та інших поточних зобов'язань. За ними або має бути відвантажена продукція, або кошти;
- слід збільшити обсяг інвестицій в основний капітал та його частку у спільному майні агрохолдингу;
- особливу увагу слід звернути до збільшення найбільш ліквідних активів (грошових коштів та поточних інвестицій);
- якщо величина активів, що повільно реалізуються, надзвичайно велика, потрібно з'ясувати, в чому причина накопичення надпланових запасів. Якщо є неліквідні запаси, їх треба реалізовувати або списувати;
- вжити заходів щодо збільшення власних джерел коштів та підтримання низького рівня позикових пасивів;
- звернути увагу на організацію виробничого циклу, на рентабельність продукції, її конкурентоспроможність.
- На основі даних пропозицій можна розробити нову фінансову стратегію суб'єктів господарювання аграрної галузі, метою якої буде безперервне забезпечення фінансової стійкості агропромислового холдингу.

Список використаних джерел:

1. Внесок українського бізнесу у реалізацію Цілей сталого розвитку України 2016-2020. URL: <https://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/12/Vplivbiznesu-na-CSR.pdf>
2. http://www.eibbook.com/book_302_page_1
3. Сколотяний Ю. Найбільш стратегічний ресурс. *Дзеркало тижня. Україна*. 2012. № 27.
4. Президент підписав Закон про ратифікацію Конвенції з Кіпром. Газета «Інтерективна бухгалтерія» № 57 (66), 24 липня 2013 URL: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/openews/5726>
5. Білоченко А.М. Фінансове та інституціональне забезпечення аграрного сектору в країнах ЄС. *Ефективна економіка*. 2022. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.8.23> (дата звернення: 02.12.2024).
6. Боков В.Д. Забезпечення енергетичної безпеки в умовах війни в Україні. *Національна безпека України в умовах сучасних викликів*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 22 серпня 2023 Року). Чернігів : ГО «Науково-освітній

інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. 109 с. DOI:-https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-12-03 (дата звернення: 02.02.2025).

7. Кручиненко В.А. Фінансове забезпечення діяльності підприємств аграрного сектора. *Manager. Bulletin of Donetsk State University of Management*. 2021. Вип. 90(1). С. 103–113. DOI: <https://doi.org/10.35340/2308-104x.2021.90-1-12> (дата звернення: 02.11.2023).

8. Ватаманюк-Зелінська У.З., Куришко Н.В. Фінансове забезпечення соціальних гарантій для внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 1. С. 28-35. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.1.28> (дата звернення: 02.03.2025).

9. Гришук Н.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Економіка, аграрний менеджмент, бізнес"*. 2018. Вип. 290. С. 57-64.

10. Гурей І.І. Формування інвестиційного потенціалу підприємств України як напрям забезпечення її економічної безпеки. *Національна безпека України в умовах сучасних викликів*. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 22 серпня 2023 року). Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. 109 с. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-04-10 (дата звернення: 02.11.2024).

11. Гуржій Т.О., Карамушка Д.К. Фінансове забезпечення побудови управлінських моделей підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 8. С. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.8.136> (дата звернення: 22.02.2025).

12. Дзямулич М. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіону. *Економічний форум*. 2023. Т. 1. № 3. С. 128-133. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-16> (дата звернення: 09.02.2025).

13. Дзямулич М. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіону. *Економічний форум*. 2023. Т. 1. № 3. С. 128-133. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-16> (дата звернення: 02.03.2025).

14. Донець Д.М. Логістичні процеси європейського ринку нафтопродуктів в контексті забезпечення потреб України в умовах війни. *Національна безпека України в умовах сучасних викликів*. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 22 серпня 2023 року). Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 109. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-01-02 (дата звернення: 02.02.2025).

15. Заболітна М., Микуляк О. Інституційне забезпечення електронного декларування у митній сфері України. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОС»*. 2023. С. 30-36. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.07> (дата звернення: 22.02.2025).

16. Ізбаш К.С. Нормативно-правові засади реалізації кадрового забезпечення підрозділів Національної поліції України. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*. 2025. С. 110-113. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-31> (дата звернення: 02.11.2023).

17. Качула С.В., Кагожкіна К.К. Удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств України. *Ефективна економіка*. 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.10> (дата звернення: 22.02.2025).

18. Павлова Г., Волчанська Л., Ковальов Д. Фінансове забезпечення фермерського господарства в контексті його фінансово-економічної безпеки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-54-44> (дата звернення: 22.02.2025).

19. Петренко О. С. Фінансове забезпечення розвитку підприємств харчової промисловості. Національний університет «Чернігівська політехніка», кафедра фінансів, банківської справи та страхування. Чернігів, 2020. С. 82. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/20176> (дата звернення: 04.03.2025).

References:

1. Vnesok ukraïnskoho biznesu u realizatsiiu Tsilei staloho rozvytku Ukrainy 2016-2020 [Contribution of Ukrainian business to the implementation of the Sustainable Development

Goals of Ukraine 2016-2020]. Available at: <https://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/12/Vplivbiznesu-na-CSR.pdf>

2. Retrieved from http://www.eibbook.com/book_302_page_1

3. Skolotyany Y. (2012). Naybilsh stratehichnyy resurs [The most strategic resource]. *Dzerkalo tyzhnya. Ukrayina – Mirror of the Week. Ukraine*, vol. (27).

4. Prezydent pidpysav Zakon pro ratyfikatsiyu Konventsiyi z Kiprom [The President signed the Law on the Ratification of the Convention with Cyprus]. *Hazeta «Interaktyvna bukhhalteriiia» – Newspaper "Interactive Accounting"*, vol. (57), 66. Available at: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onenews/5726>

5. Bilochenko A.M. (2022). Finansove ta instytutsiine zabezpechennya ahrarnoho sektoru v krayinakh [Yes financial and institutional support for the agricultural sector in eu countries]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. (8). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.8.23> (accessed December 02, 2024)

6. Bokov V. D. (2023). Zabezpechennya enerhetychnoi bezpeky v umovakh viyny v Ukrayini [Ensuring energy security in the conditions of war in Ukraine]. *Natsionalna bezpeka Ukrainy v umovakh suchasnykh vyklykiv*. Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Chernihiv, August 22, 2023). Chernihiv: HO «Naukovo-osvitnii innovatsiinyi tsentr suspilnykh transformatsii», p. 103. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-12-03 (accessed February 02, 2025)

7. Kruchynenko V.A. (2021) Finansove zabezpechennya diyalnosti pidpryyemstv ahrarnoho sektora [Financial security of the activities of agricultural sector enterprises]. *Menedzher. Visnyk Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnya – Manager. Bulletin of Donetsk State University of Management*, vol. 90(1), pp. 103-113. DOI: <https://doi.org/10.35340/2308-104x.2021.90-1-12> (accessed November 02, 2023)

8. Vatamanyuk-Zelinska U.Z., Kuryshko N.V. (2023). Finansove zabezpechennya sotsial'nykh harantiy dlya vnutrishno peremishchenykh osib v umovakh voyennoho stanu [Financial provision of social guarantees for internally displaced persons in conditions of martial state]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. (1), pp. 28-35. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.1.28> (accessed March 02, 2023)

9. Hryshchuk N.V. (2018). Finansove zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku silskohospodarskykh pidpryyemstv [Financial support for innovative development of agricultural enterprises]. *Naukovyy visnyk Natsionalnoho universytetu biorekursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny. Seriya "Ekonomika, ahrarnyy menedzhment, biznes" – Scientific Bulletin of the National University of Life Resources and Environmental Management of Ukraine. Series "Economics, Agrarian Management, Business"*, vol. (290), pp. 57-64.

10. Hurey I.I. (2023). Formuvannya investytsiynoho potentsialu pidpryyemstv Ukrayiny yak napryam zabezpechennya yiyi ekonomichnoyi bezpeky. [Formation of investment potential of Ukrainian enterprises as a direction of ensuring its economic security]. *Natsionalna bezpeka Ukrainy v umovakh suchasnykh vyklykiv*. Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Chernihiv, August 22, 2023). Chernihiv : HO «Naukovo-osvitnii innovatsiinyi tsentr suspilnykh transformatsii», 109 p. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-04-10 (accessed November 02, 2024)

11. Hurzhiy T.O., Karamushka D.K. (2023). Finansove zabezpechennya pobudovy upravlin's'kykh modeley pidpryyemstv [Financial provision of the construction of management models of enterprises]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. (8), pp. 136-142. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.8.136> (accessed February 22, 2025)

12. Dzyamulich M. (2023). Finansove zabezpechennya staloho rozvytku rehionu [Financial provision of sustainable development of the region]. *Ekonomichnyy forum – Economic Forum*, vol. 1(3), pp. 128133. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-16> (accessed February 09, 2025)

13. Dzyamulich M. (2023). Finansove zabezpechennya staloho rozvytku rehionu [Financial support for sustainable development of the region]. *Ekonomichnyy forum – Economic Forum*,

vol. 1(3), pp. 128-133. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-16>(accessed March 02, 2025)

14. Donets D.M. (2023). Lohistychni protsesy yevropeykoho rynku naftoproduktiv v konteksti zabezpechennya potrebu Ukrainy v umovakh viyny [Logistic processes of the European oil products market in the context of meeting Ukraine's needs in wartime]. *Natsionalna bezpeka Ukrainy v umovakh suchasnykh vyklykiv*. Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Chernihiv, August 22, 2023). Chernihiv : HO «Naukovo-osvitnii innovatsiyni tsentr suspilnykh transformatsii», p. 109. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_22_08_2023-01-02 (accessed February 02, 2025)

15. Zabolitna M., Mykulyak O. (2023). Instytutsiine zabezpechennya elektronnoho deklaruvannya u mytniy sferi Ukrainy [Theoretical and Empirical Scientific Research: Concept and Trends]. *Collection of Scientific Papers «ΑΙΓΟΣ»*, pp. 30-36. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.07> (accessed February 22, 2025)

16. Izbash K.S. (2025). Normatyvno-pravovi zasady realizatsiyi kadrovoho zabezpechennya pidrozdiliv Natsionalnoyi politysi Ukrainy [Regulatory and legal principles for the implementation of personnel support for units of the National Police of Ukraine]. *Yurydychni nauky: problemy ta perspektyvy*, pp. 110-113. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-31> (accessed November 02, 2023)

17. Kachula S.V., Kahozhkina K.K. (2025). Udoshkonalennya investytsiynoho zabezpechennya rozvytku sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv Ukrainy [Improvement of investment support for the development of agricultural enterprises in ukraine]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. (1). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.10> (accessed February 22, 2025)

18. Pavlova H., Volchanska L., Kovalov D. (2024). Finansove zabezpechennya fermers'koho hospodarstva v konteksti yoho finansovo-ekonomichnoyi bezpeky [Financial security of farming in the context of its financial and economic security]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. (54). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-54-44> (accessed February 22, 2025)

19. Petrenko O.S. (2020). Finansove zabezpechennya rozvytku pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti [Financial support for the development of food industry enterprises]. Chernihiv: Natsionalnyi universytet «Chernihivska politehnika», kafedra finansiv, bankivskoi spravy ta strakhuvannia, p. 82. Available at: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/20176> (accessed March 04, 2025)